

Tohi Fakamatala 'o e ngāahi me'a 'e fakahokó - Tu'utu'uni Vaha'a Taimi Lōlōa ki he Malu 'a e Komiunití 'o e 'Apiakó

Ko e hā 'a e Tu'utu'uni Vaha'a Taimi Lōlōa ki he Malu 'a e Komiunití 'o e 'Apiakó?

Ko e ní'hi 'o kinautolu, hangē ko e kau puleakó mo e kau faifatongia ki he Potungāue Akó mo e Ako Ngāué, 'oku ui kinautolu ko e 'kau ma'u mafai'. 'Oku 'i ai 'enau mafai ke nau fakahoko ha ngāahi Tu'utu'uni 'oku ne fokotu'u ai ha ngāahi lao ké ke muimui ki ai 'i he vaha'a taimi 'okú ke hū ai pe fengāue'aki mo e 'apiakó.

Ko e Tu'utu'uni ko 'ení te ne ala lava 'o ta'ofi koe mei ho'o hū pē nofo 'i he kelekele 'o e 'apiakó pē meí ha 'ū feitu'u 'oku fakahoko ai 'a e ngāahi 'ekitivití 'a e akó. Ko e Tu'utu'uni ko 'ení te ne ala fakahā atu ai 'oku 'ikai ke fakangofua ha'o fa'ahinga 'ulungāanga 'i ha fa'ahinga fakafōtunga ki ha fa'ahinga kakai, 'i ha fa'ahinga tamii, pē 'i he 'apiakó pē 'i ha ngāahi feitu'u 'oku fakahoko ai ha ngāahi 'ekitivití 'a e akó. Ko e Tu'utu'uni ko 'ení 'e ala kau ki ai hā ngāahi makatu'unga 'i ha ngāahi taimi, pē 'i ha ngāahi 'ēlia, 'oku 'ikai kaunga ki ai 'a e Tu'utu'uni.

'Oku fakahoko atu 'a e Tu'utu'uni ko 'ení kiate koe 'uhiá ke ongo'i malu 'a e kau faiakó, fānau akó mo e toenga 'o e kakai 'i he 'apiakó. Ko e ngāahi fakaikiiki fekau'aki mo e Ngāahi Tu'utu'uni ki he Malu 'a e Komiunití 'o e 'Apiakó 'oku malava 'o ma'u 'i heni. Té ke malava 'o mamata'i 'a e vitió heni ke tokoni atu ké ke mahino'i 'a e ngāue 'a e Ngāahi Tu'utu'uni ki he Malu 'a e Komiunití 'o e 'Apiakó.

Ko e hā 'a e lōlōa hono ngāue'aki 'a e Tu'utu'uni ko 'ení?

'Oku fakahā atu foki 'e he Tu'utu'uni ko 'ení 'a e lōlōa hono ngāue'aki 'o e ngāahi lao ko 'ení. Ko e lōlōa taha 'o e taimi 'e fakahoko ai 'e ala ke a'u ki ha māhina 'e 12.

'E anga fēfē ha'aku fakahā ki he 'apiakó 'oku 'ikai ke u tui tatau ki ha Tu'utu'uni kuo fakahokó?

Kimu'a pea toki fakahoko 'e ha tokotaha ma'u mafai ha Tu'utu'uni, kuopau ke nau fakahoko atu 'oku nau fakakaukau ke fakahoko ha Tu'utu'uni pea mo e 'uhinga 'oku nau fakakaukau ai ke fokotu'u ha Tu'utu'uni. Té ke malava 'o fakahū ha'o "fakakaukau" ki he tokotaha ma'u mafai 'o fakahā'i ki ai 'a e 'uhinga na'a ke fakahoko ai ha fa'ahinga tō'onga, founa te ne uesia ai 'a koe pe ho ki'i leká pē ha fa'ahinga me'a pē 'oku fiema'u kenau 'ilo'i ke malava ai 'o fakapapau'i pē 'e fakahoko ha Tu'utu'uni. Fakatātā 'aki 'eni, té ke lava 'o fakahā ki he tokotaha ma'u mafai 'oku 'i ai 'a e faingata'a'ia fakaesino/fakae'atamai 'a ho'o ki'i leká kenau malava ai 'o fakahoko ha fokotu'utu'u ke fakapapau'i té ke kei malava 'o poupou'i kinautolu kenau kei malava 'o 'alu ki he akó.

‘Oku tuku atu ‘a e ‘aho ‘e 7 ké ke fakahoko ai hono fakahū ho’o fakakaukāú hili hono fakahā atu ‘e he tokotaha ma’u mafaí ‘oku nau fakakaukāú ke fakahoko ha Tu’utu’uni pau. ‘Okú ke malava foki ‘o kole ke fakalahi atu ‘a e taimi ké ke fakahoko ai ‘a hono fakahū ho’o fakakaukāú ‘o ka fiema’u.

Ko ho’o tohi fokotu’u fakakaukāú ‘e malava ke fakahū atu ia ‘i ha ‘imeili pē ‘i ha tohi ki he tokotaha ma’u mafaí. Té ke malava foki ‘o ngāue’aki ‘a e fakatātā ‘o e fōtunga fakahoko ‘o e tohí (template) ‘a ia ‘oku ma’u meí he uepisaiti ‘a e Potungāue Akó mo e Ako Ngāué ‘i heni.

‘Okapau ‘oku ‘ikai ké ke fiema’u ke fakahoko hono fakahū ho’o fakakaukāú ‘i he tohi pe ‘imeli, ‘okú ke malava ‘o kole ké ke fakahoko pē ho’o fakakaukāú ‘i he fepōtalanoa’aki. ‘Oku malava foki ké ke kole ha taha kehe ké ne fakafofonga’i koe, ‘o hangē ko ha tokotaha tokoni atu ki ho’o faingata’a’ia fakaesino/fakae’atamai pē ha tokotaha fakatonulea.

‘Okapau ‘oku ‘i ai ha’aku ki’i leka ‘i he ‘apiakó, ko e hā ‘a e me’a ‘oku hoko kiate kinautolu koe’uhí ‘i he taimi ní kuopau ke u muimui ki Tu’utu’uni Vaha’a Taimi Lōlōa kuo fakahoko mai?

Kuo ‘osi fakaukāú lelei ‘a e ‘apiakó ki he uesia ‘e ala fakahoko ‘e he Tu’utu’uni ki ho’o ki’i leká mo e fōunga ki ho’o tokangaekina kinautolú. ‘Oku ‘ikai ke ‘uhinga ‘a e tu’utu’uni ke ta’ofi koe mei ho’o tokanagaekina pē kau atu ki he’enu akó.

‘E ‘oatu ‘e he ‘apiakó kiate koe ha ‘Tu’utu’uni ki he Fōunga Fetu’utakí mo e Fakahoko Ngāué (‘Communications and Access Protocol’) ‘i he vave tahá ‘i he hili pē hono tuku atu ‘o e Tu’utu’uni. ‘E fakahoko atu ai:

- ‘a e fōunga ‘e fakahā atu ai fekau’aki mo e ako ‘a ho’o ki’i leká
- ‘a e fōunga ‘e malava ke hokohoko lelei ai ho’o ki’i leká ‘o ‘alu ki he akó pea mo e malu ‘ene kau atu ki he ngāahi ‘ekitivití ‘a e akó
- ‘a e me’a tenau fakahoko ke fakapapau’i ‘oku poupoua pea tokanga’i ‘a ho’o ki’i leká.

Ko e hā ‘a e me’a ‘e hoko ‘okapau ‘e ‘ikai ke u muimui ki ha Tu’utu’uni?

‘Okapau e ‘ikai ké ke muimui ki he ngāahi lao kuo foakahoko ‘e he Tu’utu’uni, ‘e ala fakahū ha tohi kole ‘a e ‘apiakó ki he Fakamaau’anga Polísí kenau fakapapau’i ‘okú ke muimui ki he Tu’utu’uni.

‘Okapau ‘e ma’u ‘e he Fakamaau’anga Polísí na’á ke hala ‘i he ‘ikai ké ke muimui ki he Tu’utu’uni, ‘e ala lava kenau:

- tu’utu’uni atu ké ke totongi ha mo’ua pa’anga
- tu’utu’uni atu ké ke muimui ki he Tu’utu’uni
- tu’utu’uni atu ké ke fakahoko ha ngāue pau ké ke muimui ai ki he Tu’utu’uni
- tu’utu’uni atu ké ke fakahoko ha toe ngāue kehe ‘oku pehē ‘e he Fakamāau’angá ‘oku tāau mo totonu.

‘E ‘ikai ke fakahū pilisone koe, ma’u ha lēkōoti faihia pē tautea’i ko ha faihia ‘i he ‘ikai ke ke muimui ki he Tu’utu’uni.

‘Oku fēfē kapau té u fiema’u ke liliu ha tu’utu’uni?

‘Okapau té ke fiema’u ke liliu ha ‘ū lao pē ke to’o ha tu’utu’uni pē liliu, té ke malava ‘o kole ki he tokotaha ma’u mafai na’a ne fakahoko ‘a e tu’utu’uni ke ne fakahoko e ngāahi liliu ko iá. ‘Okapau ‘e loto ki ai ‘a e tokotaha ma’u mafai, ‘oku fiema’u ké ne ‘oatu kiate koe hā tatau ‘i he tohi ‘o e tu’utu’uni kuo liliú. ‘Okapau te nau ta’eloto ki ai, ‘oku fiema’u ke nau muimui ki he ngāahi tu’utu’uni tatau ‘o hangē ko ia ‘oku faka’aonga’i ki hono fakahoko ha tu’utu’uni vaha'a taimi lōlōa.

‘Okapau oku fiema’u ‘e ha tokotaha ma’u mafai ke tākaki atu ha ‘ū lao fo’ou ki ha tu’utu’uni, ‘oku fiema’u ke nau muimui ki he ngāahi tu’utu’uni tatau ‘o hangē ko ia ‘oku faka’aonga’i ki hono fakahoko ha Tu’utu’uni vaha'a taimi lōlōa.

‘Oku fēfē ‘okapau te u fiema’u ke kole ke liliu ha Tu’utu’uni?

Té ke malava ‘o tohi kole ki he ‘apiakó ke liliu ha Tu’utu’uni ‘o makatu’unga ‘i he ngāahi ‘uhingá ni:

- ‘Okapau ‘oku ‘ikai ké ke tui ki ha Tu’utu’uni tautea ne fakahoko kiate koe
- ‘Okapau na’á ke kole ki he tokotaha ma’u mafai ke liliu ha me’a ‘i he Tu’utu’uni ka na’á ne ta’etali ia, pea ‘oku ke ta’efiemālie ki he tu’utu’uni ko iá
- ‘Okapau na’e liliu ‘e he tokotaha ma’u mafai ‘a e Tu’utu’uni pea ‘okú ke ta’efiemālie mo e tu’utu’uni ko ení
- ‘Okapau na’e faitu’utu’uni ‘a e tokotaha ma’u mafai ke ‘oua ‘e kaniseli ‘a e tu’utu’uni, pea ‘okú ke ta’efiemālie ki he tu’utu’uni ko ení.

‘E fakahoko ‘a e ngāue ki hono toe siofi ‘o e tu’utu’uni ‘o a’u ki he ‘aho ‘e 28 meí he taimi ne ‘ave ai ho’o tohi kolé ki he puleakó. Ko e taimi ‘eni ke faka’aonga’i lelei ai hono toe fakasio ‘a e ‘uhinga ne fakamakatu’unga mei ai ‘a e Tu’utu’uni tautea ne fakahoko kiate koé mo e ‘uhinga ‘oku fakahā atu ‘i ho’o tohi fokotu’u fakakaukau kuo fakahū.

‘E ala ke fakahoko ha liliu ki he Tu’utu’uni ‘e he tokotaha na’a ne toe vakai’í, kaniseli ‘a e Tu’utu’uni pe ‘ikai ke fakahoko ha taha ‘ia kinaua. Ko ‘ene mahino pē ‘a e tu’utu’uni, ‘e fakahoko atu kiate koe ‘i ha ‘imeili pea/pē meili pea té ke ma’u ha tatau ‘o e ‘uhinga ‘o e ola ko ia ‘a hono toe vakai’í ke tokoni atu ké ke mahino’i ‘a e ‘uhinga ne fakahoko ai ‘a e tu’utu’uni.

‘Okapau ‘oku ke ta’efiemālie mo e ola ki hono toe vakai’í ho’o kolé, té ke ala lava ‘o kole ke liliu ‘a e tu’utu’uni ki he Fakamāu’anga ‘a Vikatōlia ki he Sivilé mo e Fakalele Ngāué (Victorian Civil and Administrative Tribunal). Té ke malava ‘o ma’u ‘a e fakaikiiki fekau’aki mo ‘eni ‘i he uepisaiti ‘o e Potungāue Akó mo e Ako Ngāué heni.

‘Oku fēfē kapau te u fiema’u ha tokotaha liliu lea/fakatonu lea pē ha pou pou makehe?

‘Okapau té ke fiema’u ha tokotaha liliu lea, fakatonu lea pē tokotaha pou pou, té ke malava ‘o fakahā ki he puleako ‘o e ‘apiakó ‘oku ne malava ‘o tokoni atu ke kumi ‘a e tokoní ni.

‘Okapau ‘oku ako ho’o kí’i leká ‘i ha ako fakapule’anga, té ke malava ‘o fetu’utaki ki ha tokoni ‘oku toe lahi ange meí he Potungāue Ako mo e Ako ngāué ‘i he ‘ōfisi fakavahé.

<p>North Eastern Victoria</p> <p>Telefoni: 1300 333 231</p> <p>‘Īmeil: nevr@education.vic.gov.au</p>	<p>North Western Victoria</p> <p>Telefoni: 1300 338 691</p> <p>‘Īmeili: nwvr@education.vic.gov.au</p>
<p>South Eastern Victoria</p> <p>Telefoni: 1300 338 738</p> <p>‘Īmeili: sevr@education.vic.gov.au</p>	<p>South Western Victoria</p> <p>Telefoni: 1300 333 232</p> <p>‘Īmeili: swvr@education.vic.gov.au</p>

‘Oku fēfē ‘okapau té u fiema’u ha toe fakamatala ‘oku lahi ange?

Té ke malava ‘o ma’u ha toe fakamatala ‘oku lahi ange ‘i he uepisaiti ‘i [heni](#).